

פרק ד - בדיקת חמץ

א - זמן בדיקת חמץ בתחילת ליל י"ד

כפי שלמדנו בהלכות השבתת חמץ, אדם שנמצא ברשותו חמץ בפסח עובר עליו בשני איסורים: "וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ חֻמֶּץ" (שמות יג, ז), ו"לֹא יִמָּצֵא" (שם יב, יט). וכדי שלא לעבור על איסורי התורה, צריך אדם לבער מביתו את החמץ. ואף שמן התורה אפשר לבער את החמץ על ידי ביטולו בפה, שאחר שביטל אדם את החמץ שברשותו, החמץ נחשב לגביו כעפר וכחמץ שאינו שלו, וממילא אינו עובר עליו באיסור בל יראה ובל ימצא. מכל מקום תיקנו חכמים שלא להסתפק בביטול החמץ, אלא הצריכו גם לבערו מן הבית. וזאת משתי סיבות, האחת, שמא יהיו אנשים שיבטלו את החמץ מן השפה ולחוץ, ובתוך ליבם ירצו להנות מן החמץ אחר הפסח, וכיוון שלא ביטלוהו בלב שלם, יעברו עליו באיסור בל יראה ובל ימצא. והסיבה השנייה, שמא אחר שביטל את החמץ יראה בתוך ביתו עוגה נאה, וישכח שהיום פסח ויבוא לאוכלה. לפיכך תיקנו שבנוסף לביטול החמץ יערכו בדיקת חמץ, כדי לבער את כל החמץ מן הבית.

לכאורה הזמן המתאים לבדיקת חמץ הוא ביום י"ד בניסן לקראת חצות היום, שאז הוא הזמן לבער את החמץ. אולם תיקנו חכמים לבדוק בתחילת ליל י"ד, משום שביום בני האדם טרודים בעסקיהם, ואם ידחו את הבדיקה ליום י"ד יש חשש שישכחו

לבדוק את החמץ. ועוד, שכדי לבדוק היטב בחורי הבית וסדקיו טוב להשתמש באור הנר שהוא יפה לבדיקה, וביום אין הנר מאיר היטב, שמחמת אור השמש אין העין מתרכזת באורו החלש של הנר. לפיכך תיקנו חכמים לבדוק את החמץ בתחילת ליל י"ד, שבלילה אנשים רגילים להיות בבתיהם ואור הנר יפה אז לבדיקה (שו"ע הרב תלא, ה).

אלא שבדרך כלל בתחילת הלילה אנשים רגילים להתפלל ערבית, על כן יתפלל תחילה ערבית, שהיא מצווה תדירה וראוי להקדימה, ואח"כ יזדרז לבדוק חמץ (מ"ב תלא, ח). ומי שרגיל להתפלל במניין בשעה מאוחרת יותר, יבדוק חמץ בצאת הכוכבים וילך להתפלל בשעה שרגיל להתפלל.

עיקר חובת הבדיקה מוטלת על אבי הבית, אך אם הוא נאלץ באותו יום לחזור לביתו בשעה מאוחרת, מוטב שימנה את אשתו או אחד מבני ביתו הגדולים שיבדקו חמץ במקומו בשעה הקבועה בתחילת הלילה. ואין הבדל במצווה זו בין איש לאשה, ויבחר לשליח את מי שיוכל לסמוך עליו שיבדוק באחריות כדין (ועיי' ערוה"ש תלו, ז). בדיעבד, אם קשה לו למנות שליח, יבדוק בעצמו מאוחר יותר בלילה.¹

1. יש מי שהציע שאם הוא משתוקק לבדוק בעצמו, ימנה אחד מבני ביתו שיברך ויבדוק את כל הבית בזמן המיועד, וחדר אחד ישאיר בלא בדיקה, וכשיחזור מאוחר בלילה יוכל לבדוק בברכה, ויבקש מהם שיזכירו לו לבדוק כשיחזור, ואם לא יחזור יבדקו בעצמם יותר מאוחר (תשובות והנהגות ח"ב סי' רי"ד). אך נ"ל שאם יש שם מי שיכול לבדוק במקומו, יותר טוב שימנה אותו לשליח כדי שיבדוק בשעה הקבועה. ושאלה זו תלויה בשאלה עקרונית, האם חכמים תיקנו שזמן בדיקת חמץ בתחילת הלילה, או שזמן הבדיקה כל הלילה שאז אור הנר יפה לבדיקה, וכדי שלא ישכח לבדוק אסרו לעשות מלאכה ולאכול לפני כן. לדעת ר"ח זמן הבדיקה מעיקרו בתחילת הלילה, וכך סוברים הט"ז ופר"ח והגר"א ושו"ע הרב תלא, ה. לעומתם המ"א

ב - דברים שאסרו חכמים קודם הבדיקה

כדי שלא יהיה דבר שאולי ישכיח את חובת בדיקת החמץ תיקנו חכמים שלא להתחיל במלאכה או בסעודה חצי שעה לפני תחילת זמן בדיקת חמץ, שמא יגרר במלאכתו או בסעודתו וישכח לבדוק חמץ. אבל מותר לאכול בדרך ארעי פירות או עוגות. וכן מותר לעשות מלאכות קלות שאורכות זמן קצר.

ומשהגיע זמן בדיקת חמץ אין ראוי לעשות שום מלאכה ולא לאכול פירות אפילו דרך ארעי, כדי להזדרז לקיים מצוות בדיקת חמץ בזמנה (באו"ה תלא).

אפילו ללמוד תורה אין להתחיל בשעה שהגיע זמן בדיקת חמץ. ואם התחיל ללמוד לפני כן, יש מורים שיכול להמשיך ללמוד (ב"י). מכל מקום לדעת הרבה פוסקים גם במקרה זה מוטב להפסיק את הלימוד בצאת הכוכבים, כדי לקיים את מצוות בדיקת החמץ בזמנה (מ"ב תלא, יא. כה"ח כג).

שיעור קבוע לרבים מוטב שלא לבטל, שכן קיום השיעור לא יגרום לביטולה של מצוות הבדיקה, שגם לאחר השיעור אפשר לבדוק חמץ. אבל אם יבטלו את השיעור יפסידו לימוד תורה של רבים (שו"ע הרב תלא, ט). וטוב שהלומדים יזכירו אח"כ זה לזה להזדרז לבדוק חמץ.

ומקו"ח סוברים שזמן הבדיקה כל הלילה, וממילא לשיטתם ניתן יותר להקל לדחות את הבדיקה כאשר יש מי שיזכיר לו לבדוק אח"כ. וכתבתי כדעת רוה"פ, וכן בהלכה הבאה כתבתי שראוי שלא לאכול אפילו פירות דרך ארעי אחר שהגיע זמן בדיקת חמץ כדי שלא לעכב את הבדיקה, שזמנה בתחילת הלילה.

ג - הברכה

קודם שיתחיל לבדוק חמץ יברך: "ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם אשר קדשנו במצוותיו וצונו על ביעור חמץ". ואף שביעור החמץ בפועל יתבצע רק למחרת, בשריפה ובביטול, מכל מקום מברך לפני הבדיקה בליל י"ד "על ביעור חמץ", מפני שבבדיקה אנו מתחילים את תהליך ביעור החמץ מהבית.²

אין לדבר בין הברכה לתחילת הבדיקה, ואם הפסיק ודיבר בעניין אחר שאינו שייך לבדיקת החמץ - הפסיד את הברכה, וצריך לחזור ולברך לפני שיבדוק. ואם כבר התחיל לבדוק ודיבר בעניינים אחרים - לא הפסיד את הברכה, מפני שהיא כבר חלה על מה שהספיק לבדוק. אולם לכתחילה אין ראוי לדבר במשך הבדיקה בעניינים אחרים כדי שיתרכז בבדיקה (שו"ע תלב, א; מ"ב ה-ו).

אדם שבבעלותו כמה בתים צריך לבדוק את כולם, ויברך לפני הבדיקה במקום הראשון. ואף אם הם מרוחקים זה מזה לא יברך אלא פעם אחת.³

2. אם שכח לברך לפני הבדיקה ונזכר באמצע הבדיקה, כל זמן שיש לו עוד מקומות לבדוק יברך. אך אם נזכר לאחר סיום הבדיקה, נחלקו הפוסקים אם יוכל לברך לפני שיבער את החמץ ביום י"ד. לדעת המ"ב תלב, ד, הרוצה לברך אין מוחים בידו, מפני שהברכה על הביעור, וכל זמן שלא ביער יכול לברך. ויש סוברים שחכמים תיקנו ברכה לבדיקה ולא לביעור, ולכן מי ששכח לברך עד סוף הבדיקה הפסיד את הברכה, וכן דעת הב"ח והגר"ז ועוד. וספק ברכות להקל ולא יברך. ועל הביטול לבדו ברור שאין מברכים, שאין מברכים על דברים שבלב.

3. נחלקו הפוסקים בזה כמובא במ"ב תלב, ז, שלדעת הפר"ח וח"א ההליכה למקום רחוק נחשבת הפסק וצריך לברך שוב. אולם מנגד לדעת החק יוסף ומאמ"ר אין ההליכה נחשבת הפסק. וכ"כ בכה"ח תלב, כב. וספק ברכות להקל. עוד נחלקו האחרונים במקרה

מי שנצרך לנסוע מביתו ובדק באחד הלילות שלפני י"ד בניסן, אף שבדיקתו כשרה, לא יברך עליה, שרק על בדיקה המתבצעת בליל י"ד או אח"כ מברכים, מפני שהיא בדיקה הסמוכה לביעור, שכל חמץ שימצא בליל י"ד יבער למחר. וכן מי שלא יכל לבדוק בליל י"ד ובדק ביום י"ד או בתוך הפסח יברך, מפני שכל חמץ שימצא - מיד יבער, ועל בדיקה כזו שייך לברך "על ביעור חמץ". אבל אם בודק לפני י"ד לא יברך (רמ"א תלו, א,

ובאו"ה שם; מ"ב תלה, ה).⁴

ד - מקומות החייבים בבדיקה

כל המקומות שנמצאים ברשותו של יהודי ויש חשש שנמצא בהם כזית חמץ חייבים בבדיקה. לפיכך המטבח והסלון שאוכלים

שבעל הבית בודק חלק מביתו וממנה שליח לחלק אחר, והשליח לא שמע את הברכה מבעל הבית, האם השליח צריך לברך על מה שיבדוק, עיין שעה"צ תלב, ט.

4. אמנם לדעת הרא"ה והפרי"ח כל שצריך על פי דין לבדוק - יברך, מפני שמגמת הבדיקה לוודא שלא יעבור אח"כ באיסור בל יראה ובל ימצא, וכיוון שתיקנו חכמים שהנצרך לצאת מביתו לפני ליל י"ד יבדוק בלילה שלפני יציאתו - יברך. ודעת הריטב"א והב"ח שיברך בתנאי שבדק תוך שלושים יום לפני הפסח. אבל כאמור דעת הכלבו והרמ"א תלו, א, שהברכה על הבדיקה עולה גם על הביעור שיתבצע למחרת, וכ"כ הגר"א, וכן משמע מהסכמת האחרונים, מ"א וט"ז ועוד. וספק ברכות להקל, וכך נראה מבאו"ה שם.

כתב בעל העיטור שיש סוברים שצריך לברך גם "שהחיינו" לפני הבדיקה, שהיא מצווה הבאה מזמן לזמן, ויש אומרים שלא לברך. והרא"ש הכריע שלא לברך, מפני שהבדיקה לצורך הרגל (פסח), ובחג ממילא מברכים "שהחיינו". ובשו"ע לא הזכיר כלל ברכה זו. אולם יש מהאחרונים שכתבו מנהג הידור, ליקח פרי חדש או בגד חדש ולברך עליו "שהחיינו" לפני הבדיקה (כה"ח תלב, ט).

בהם - חייבים בבדיקה. וכן כל חדר, מחסן ומרפסת שנכנסים לתוכם לפעמים עם חמץ - חייבים בבדיקה (שו"ע תלג, ג-ד).

ארונות בגדים שאין רגילים להשתמש בהם בשעת הסעודה, אינם טעונים בדיקה. אבל אם יש בבית ילדים קטנים, אזי גם ארונות הבגדים צריכים בבדיקה, משום שיש חשש שמא פתחו את הארונות כשחמץ בידם, ואולי אף החביאו בהם מאכלי חמץ. וארונות גבוהים שאין יד הילדים הקטנים מגיעה אליהם - אינם צריכים בבדיקה.

וכן צריך לבדוק את המכונית ואת התיקים שלפעמים מניחים בהם דברי מאכל. ואנשים מבוגרים שאינם רגילים להניח מאכלים בכיסיהם, אינם צריכים לבדוק אותם. אולם את כיסי הילדים הקטנים צריכים לבדוק. בגדים שכובסו לפני פסח, ולפני הכביסה רוקנו את כיסיהם - אינם צריכים בבדיקה בליל י"ד (עיין בהמשך בהלכה ח'). מי שאין לו בית, לא יברך בעת שהוא בודק את מכוניתו או את כיסיו, מפני שרק על בדיקת בית תיקנו חכמים ברכה (כה"ח תלג, צא).

חדר מדרגות של בית משותף, הרי הוא ברשותם של כל הדיירים, ועל כולם החובה לבדוק, וימנו אחד מהם שיבדוק. חצרות פתוחות אין צריך לבדוק, מפני שגם אם היה שם חמץ, מסתבר שבעלי חיים אכלוהו. אבל אם יש בחצר כוכים שאולי תחבו בהם חמץ - צריכים בבדיקה, מפני שיתכן שבעלי החיים לא יחדרו לשם לאוכלו. וכן אם ידוע שהיה בחצר חמץ בליל י"ד, חובה לבדוק את החצר, מפני שאין לסמוך בודאות על כך שהחיות יאכלוהו עד חצות יום י"ד (מ"ב תלג, כז, כדעת המקו"ח). מרפסת מגודרת, אפילו אם היא פתוחה לחצר - צריכה בבדיקה.

מקומות מופקדים לרבים אינם צריכים בדיקה, שאף אם יהיה בהם חמץ - אין בזה איסור, מפני שאינם ברשותו של יהודי מסוים, שכל איסור השהיית חמץ הוא רק ברשותו של יהודי ולא במקום הפקר (שו"ע תמה, ג, מ"ב יח. דין פחי אשפה יתבאר בהמשך ה, ה).

ה - הנר ופנס

תיקנו חכמים לבדוק את החמץ לאור הנר, מפני שאורו ממוקד וטוב לבדיקה. ולכן תיקנו לבדוק בלילה, שבלילה אור הנר בולט ומאיר היטב את החורים והסדקים שבהם עיקר הבדיקה. אבל ביום, אור השמש החזק מכהה את אורו של הנר, וקשה לעין להתמקד באורו החלש של הנר (פסחים ח, א).

ואין לבדוק לאור אבוקה, היינו נר שלהבתו עולה משני פתילים נפרדים. וכמה טעמים לכך, אחד מהם, מפני שלהבת האבוקה גדולה ועלולה לשרוף דברים בבית, והבודק יהיה טרוד שלא ישרוף דבר מה ולא יוכל להתרכז בבדיקתו. ואם טעה ובדק באבוקה - לא יצא. ואף לאור נר שמן אין לבדוק, שהואיל ומתייירא שמא ישפך מן השמן על כליו ובגדיו, אינו יכול להכניס את הנר למקומות צרים כדי לראות היטב את החורים והסדקים. לכתחילה אין לבדוק לאור נר פראפין, שגם אותו יתקשה להכניס למקומות צרים, כדי שלא יטפטף וילכלך את כליו. ולכן נהגו להעדיף נרות שעווה שכמעט אינם מטפטפים (שו"ע ומ"ב תלג, ב).

לאור פנס, מצד הדין מותר לבדוק, מפני שטעם התקנה לבדוק לאור הנר מפני שאורו ממוקד, וכן אור הפנס ממוקד. ואף יש מעלה בפנס, שיש פחות חשש שמא ישרוף או ילכלך, ואם הוא

פנס טוב, אורו חזק וממוקד יותר מנר. אמנם יש מחמירים שלא לבדוק לאור פנס, משום שלמדו חכמים מן הפסוקים שחיפוש ראוי שיעשה לאור נר (פסחים ז, ב). אלא שגם פנס יכול להחשב כנר, שחוט הלהט הוא הלהבה, והסוללה - שמן (שערים המצוינים בהלכה קיא, ד).

למעשה, המנהג הרווח לבדוק לאור נר כפי שנהגו חז"ל, אבל להלכה הרוצה לבדוק לאור פנס רשאי, ובמקומות שיש לבדוק חשש מסוים שמא להבת הנר תגרום לשרפה - עדיף שיבדוק בפנס (ועיין בספר סידור פסח כהלכתו יג, י; יחו"ד א, ד).

ו - האם צריך לבדוק אחר פרורים קטנים מכזית

מגמת הבדיקה למצוא חתיכות חמץ ששיעורם כזית, שעל חמץ בשיעור כזית המונח במקום אחד בביתו עובר באיסור בל יראה ובל ימצא, אבל על חמץ הקטן משיעור כזית לא חל איסור בל יראה ובל ימצא. וכל מקום שלפעמים נכנסים בו עם חמץ צריך לבדוק, ובבית שיש בו ילדים קטנים, צריך לחפש בכל מקום שיד הילדים מגעת, אבל בארונות או מדפים גבוהים שאין יד הילדים מגעת אינו צריך לבדוק.

ויש מחמירים וסוברים שמגמת הבדיקה שלא ישאר בבית שום פרור של חמץ הראוי לאכילה, שאם ישאר אפילו פרור אחד יש חשש שמא ישכח בפסח ויבוא לאכלו ויעבור על איסור תורה. ואף שאין נענשים על אכילת חמץ ששיעורו פחות מנפח זית, מכל מקום איסור אכילה מהתורה קיים גם בפחות משיעור כזית. לפי שיטה זו צריך לבדוק בדקדקנות רבה את כל הבית, ולשים לב גם

לפרורים קטנים שמא הם חמץ. בדיקה כזו בבית רגיל צריכה לקחת לכל הפחות שתיים. אמנם גם לדעת המחמירים אין צורך לבדוק אחר פרורים קטנטנים שאין ניכר שהם אוכל, וכן אין צורך לחפש אחר פרורים מטונפים שאינם ראויים לאכילה. למשל אין צורך לחטט בחריצים שבין המרצפות, הואיל והפרורים שם מאוסים ואינם ראויים לאכילה.

למעשה, הרוצה להחמיר ולבדוק אחר פרורים הקטנים מכזית תבא עליו ברכה, אבל ההלכה כדעה המקילה. והטעם לכך, מפני שחובת בדיקת חמץ מדברי חכמים, שמן התורה מי שביטל את החמץ בלבו כבר נפטר מאיסור חמץ ואינו צריך לבדוק את ביתו, וחכמים הם שחייבו בנוסף לביטול גם לבדוק את החמץ ולבערו. וכאשר ישנה מחלוקת בדברי חכמים, ידו של המיקל על העליונה.

וכל זה אמור לגבי הבית, אבל ברור שאת כל המקומות שבאים במגע עם מאכלי פסח חייבים לנקות היטב, שלא ישאר שם אפילו פרור אחד של חמץ, שאפילו כל שהוא חמץ אוסר את המאכלים בפסח. לפיכך צריכים לנקות היטב את שולחן האוכל, השיש וארונות המטבח עד שלא ישאר שם אפילו פרור חמץ.⁵

5. בשו"ע הגר"ז תמו, קונ"א א', באר שדעת רוב הראשונים שאין צריך לבער פחות מכזית. (ועיין בבירור הלכה מה, א, בסוגיית בצק שבסדקי העריבה). ובמ"ב תמב, לג, הביא מחלוקת הפוסקים אם חייבים לבער חמץ ששיעורו פחות מכזית, יש אומרים שהואיל ואם יאכל אותו בפסח יעבור איסור - צריך לבערו, ויש מקילים בזה. ובשעה"צ נ"ב כתב שנהגו להחמיר ולבערו. אבל לא כתב אם צריך לבדוק אחר פרורים הקטנים מכזית, ומשעה"צ תמב, ס, נראה שהעיקר הוא שהבדיקה נועדה לצורך מציאת כזית חמץ. וכן דעת הפר"ח ועוד הרבה פוסקים. לעומת זאת הח"א קיט, ו, מחמיר לחפש אפילו פרורים קטנים, וכן כתב החזו"א או"ח קטז, יג, ויח. <

ז - האם צריך לבדוק את הספרים

לדעת כמה אחרונים צריכים לבדוק את כל הספרים דף אחר דף, מפני שאולי בטעות נפל לתוכם פרור חמץ, וכיוון שלדעתם בדיקת חמץ נועדה כדי לבער כל פרור חמץ, ממילא צריך לבדוק את דפי הספר שמא יש שם חמץ. וכך נהג בעל ה"חזון איש", שאת הספרים שרצה ללמוד בפסח בדק דף אחר דף, ואת שאר הספרים מכר לגוי והניח לפנייהם מחיצה, ועל ידי כך נפטר מהחובה לבדוקם.

ולכאורה אפשר לתלות מחלוקת זו בטעם הבדיקה, שלרש"י הוא כדי שלא יעבור על בל יראה ובל ימצא, וזוהי לדעת כמעט כל הפוסקים אינו עובר בפחות מכזית, וכפי שבאר בשאגת אריה פ"א שאין בזה חזי לאיצטרופי כבאיסורי אכילה. והחכ"צ פ"ו כתב שאין בזה אחשביה הואיל ואין בו מעשה. אבל לתוס' חייב הבדיקה הוא מפני החשש שמא יאכל חמץ שנותר בבית, ואם כן צריך לבדוק גם אחר פירורים קטנים הראויים לאכילה. והואיל ואנו סוברים כשני הטעמים, וכ"כ הר"ן כשני הטעמים, אולי צריך להחמיר. אלא שנראה שגם לתוס' אפשר לומר שאף שאם יאכל פחות מכזית יעבור באיסור תורה, מ"מ לא תיקנו חכמים לבדוק אחר פרור קטן שאין חייבים עליו כרת. ועוד שרק אם ימצא עוגה יפה יש חשש שיבוא לאוכלה, אבל אם ימצא חתיכה קטנה מכזית, אין חשש כל כך שיבוא לאוכלה. ואפילו אם ימצא שקד מרק זרוק באיזה מקום, לא מסתבר שיבוא לאוכלו הואיל והיה זרוק במקום שלא רגילים לשמור אוכל. ואף אם יאכלנו, אפשר לומר שאינו מתכוון לאכילה אלא הוא מתעסק בניקוי הפירורים, רק שבמקום לזורקם לפח מכניסם לפיו, וא"כ אין בזה איסור תורה, ולחשש איסור חכמים לא תיקנו בדיקה. אמנם יתכן שהנוהג להכניס פירורים לפיו, ראוי לו יותר להחמיר כדעת החזו"א.

ועיין בספר הלכות חג בחג פ"ו הערה 2 שהזכיר שתי הדעות, והביא כדמות ראייה לדעה המקילה מזה שמשמע מהגמ' פסחים ד, א, שמשך הבדיקה פחות משעה. ועיין בספר סידור פסח כהלכתו יג, הערה 39 שמחמיר לבדוק אחר פרורים. גם בספר בדיקת חמץ וביעורו פ"ב, א, מחמיר מאד בפרורים. אך כיוון שזו מחלוקת בדברי חכמים הלכה כמיקל. אלא שצריך לחלק בין כל הבית ובין המקומות שיבואו במגע עם האוכל, כפי החילוק שבין הכשרת כלים ובדיקת חמץ.

אולם לדעת הפוסקים הסוברים שבדיקת חמץ נועדה למצוא חתיכות חמץ בשיעור כזית, ברור שאין צורך בבדיקה דקדקנית כזו בספרים, שלא יתכן שבין דפי הספר מונחת חתיכת חמץ בשיעור כזית. ואף מבין הסוברים כדעה המחמירה, שבבדיקת חמץ צריך לחפש אחר פרורים קטנים, לגבי ספרים נהגו להקל, שאחר פרורים קטנטנים כמו אלו שעלולים להמצא בתוך הספרים אין צריך לחפש, מפני שאף אם יראם בפסח אין כל כך חשש שמא ירצה לאוכלם.

לפיכך אין להחמיר לבדוק את הספרים דף אחר דף, מפני שזו חומרה יתירה ואף עלולה לגרום לביטול תורה, וכן המנהג.

אלא שצריך להזהר שלא להעלות על שלחן האוכל בפסח את הספרים שלא נזהרו בהם במשך השנה מחמץ, שמא יש בהם פרור חמץ שעלול ליפול בפסח ולהתערב באוכל, וחמץ בפסח אינו בטל. אבל ללמוד בהם על שולחן אחר מותר. ואם יניחם על שולחן האוכל שלא בשעת הארוחה, יזהר לנקות אח"כ היטב את השולחן שלא ישאר עליו שום פרור. ומי שנהג כל השנה לשמור את ספריו מחמץ, וכשהוא מקרב את ספריו לשולחן האוכל הוא נזהר שלא יפלו בהם פירורי חמץ - אף לדעה המחמירה אינו צריך לבדוק בתוך הספרים, שהם נחשבים בדוקים מחמץ.⁶

6. דעת החזו"א נזכרה באו"ח קטז, יח. ובספר בדיקת חמץ וביעורו פ"ב א' מחמיר מאד בפרורים, אבל לענין בדיקת ספרים כתב בפ"ג כ"ד שנהגו שלא להחמיר כדעת החזו"א, מפני שהפרורים בספרים קטנים מאוד, ואין חוששים להם. ובשו"ת אור לציון ח"א לב, חלק על החזו"א, והוכיח מהרמב"ם שאין לחוש לחמץ הקטן מכזית. אלא שכפי שכתבתי בהלכה הקודמת, כאשר החשש שמא יתערב פרור בתוך האוכל, יש להחמיר, ולכן אין לקרב לאוכל ספרים שאולי נפל בהם פרור חמץ.

ודין ארון הספרים עצמו תלוי בבני הבית : אם אין שם ילדים והמבוגרים רגילים להקפיד שלא להניח בארון דבר מאכל - אין צריך בדיקה. ואם יש שם ילדים שאולי החביאו שם דבר מאכל, צריך לבדוק בין הספרים ואחריהם. ואם לפני כן ניקו את הארון היטב, די לבדוקו בבדיקה קלה.

ח - האם סומכים על הניקוי שלפני פסח

בהרבה בתי ישראל נוהגים לנקות היטב את הבית לקראת פסח, וכל מקום שניקו היטב ונוהרו שלא להכניס בו אח"כ חמץ, אינו צריך בדיקה מדוקדקת (שע"ת תלג, א ; דעת תורה תלג, ב).

ואמנם יש שהחמירו בזה, ולדעתם הניקוי אינו משנה דבר, שכן חכמים תיקנו לבדוק בליל י"ד את כל הבית בחורים ובסדקים. ויש שהחמירו בזה מפני שלדעתם אין לסמוך על הניקוי הואיל ולא נעשה לאור הנר בלילה, שרק בדרך זו אפשר להבחין בחמץ שבחורים ובסדקים.

אבל למעשה המנהג להקל ולעבור במהירות יחסית על כל המקומות שנוקו היטב לפסח. וכן מסתבר, מפני שאחר שניקו חדר כראוי ונוהרו שלא להכניס בו יותר חמץ, הרי הוא נחשב כמקום שאין מכניסים בו חמץ ומן הדין אינו צריך בדיקה. ואף שבדיקה שאינה לאור הנר אינה מועילה, ניקוי יסודי מועיל יותר מבדיקה. למשל, כשמנקים ארון, הרי מוציאים את כל תכולתו, ומנגבים את כל מדפיו, ואחר כך מסתבר שלא נשאר בו אפילו פרור חמץ קטן, והסיכוי שנשאר בו חמץ נמוך מהסיכוי למצוא חמץ אחר בדיקה מדוקדקת בליל י"ד לאור נר.

מכל מקום, למרות שניקו את הבית היטב, חובה לבדוק חמץ בברכה בליל י"ד, מפני שסביבות המקום שאכלו בו בודאי צריך לבדוק. בנוסף לכך ישנו חשש שמא שכחו לנקות את אחד הארונות או המגרות או הפינות, ולכן חייבים בבדיקת חמץ לעבור על כל הבית ולוודא שאכן כל המקומות נוקו היטב. ואם זה שבדוק לא השתתף בעצמו בניקוי, יבקש מאלו שניקו שיעמדו לידו בבדיקה ועל כל מקום ומקום ישאלם אם נוקה כראוי, או שיסמנו במדבקה את כל המקומות שנוקו היטב. ועל כל אותם המקומות יעבור בבדיקה קלה.⁷

אמנם גם בבדיקה קלה צריך להתבונן בכל פינות החדר, ולאורך הקירות, ובין הרהיטים, ולפתוח כל ארון ומגרה שיתכן שהכניסו לתוכה חמץ במשך השנה, כדי לראות אם אכן נוקו ונשארו נקיים. בבדיקת חדר באופן זה אורכת דקות אחדות.

7. עיין סידור פסח כהלכתו יג, הערה 1 שנוטה לחומרא, וציטט מדרך פיקודין שהבודקים בהעברה עוברים על דברי חכמים וקרוב לומר שברכתם לבטלה. ועיין בסי' הל' חג בחג ב, ה, ובספר בדיקת חמץ וביעורו פ"ג טז. אך כפי שכתבתי נוהגים להקל, וכן כתב בכה"ח תלג, פה. ואף שבדיקה לאור נר ביום אינה מועילה, כמבואר במ"ב תלג, א. וכן הכיבוד שראוי לעשות לפני הבדיקה אינו פוטר מבדיקה כמבואר בשו"ע תלג, יא, ובמ"א שם ס"ק כ'. ונזכרו בזה שני טעמים: א' שאפילו בדיקה לאור נר ביום אינה מועילה, מפני שרק בלילה אפשר לראות היטב לאור הנר בחורים ובסדקים. ב' שתקנת חכמים לבדוק בליל י"ד. מ"מ כאן שמדובר בניקוי יסודי ברור שהוא מועיל יותר מבדיקה ביום לאור הנר. ולעניין שתיקנו חכמים לבדוק בליל י"ד - הרי בודקים בליל י"ד. ואין לטעון שאחר הניקוי פטור מבדיקה ואינו יכול לברך עליה מהטעם שכתבתי למעלה. (עוד עיין בהלכה הבאה שיבואר כי לרוה"פ אין חובה להניח פתיתים אפילו בבית שברור שלא נותר בו חמץ). ואחר שלמדנו כי בבדיקת חמץ מדרבנן, ובנוסף לכך יש לצרף את מה שלמדנו כי להרבה פוסקים בבדיקת חמץ מחפשים כזית חמץ, לכן אם גם ניקו את הבית היטב ודאי שאפשר להקל ולהסתפק בבדיקה קלה.

ט - הנחת פתיתי חמץ והאפשרות להעזר בבני ביתו

נוהגים להחביא בבית פתיתי חמץ לפני הבדיקה, כדי שימצאם הבדוק. יש סוברים שמנהג זה נועד להבטיח שהבדוק ימצא חמץ בבדיקתו, שאם לא כן אולי ברכתו לבטלה. אבל האמת אינה כן, שאפילו אם לא ימצא כלום אין כאן ברכה לבטלה, מפני שמטרת הבדיקה לוודא שאין בבית חמץ, ובכל מקרה שהבדיקה בוצעה - מטרה זו הושגה. בנוסף לכך הברכה אינה מכוונת לבדיקה בלבד אלא היא ברכה על כל תהליך ביעור החמץ שמתחיל בבדיקה ומסתיים בביעור ובביטול החמץ. וכן הוא נוסח הברכה "על ביעור חמץ" ולא על בדיקת חמץ, ולכן אף אם לא ימצא חמץ בבדיקה, הרי ימשיך למחרת בתהליך ביעור החמץ, ונמצא שברכתו אינה לבטלה (רמ"א תלב, ב; מ"ב יג).

אבל אין לבטל מנהג ישראל זה, וגם האר"י נהג להניח עשרה פתיתים. ויש שכתבו שטעם המנהג כדי שישאר לו אח"כ חמץ מאותם הפתיתים, ועל ידי כך לא ישכח לבטל את החמץ. ויש שבארו כי בזכות אותם הפתיתים לא יתרשל בבדיקתו (חק יעקב תלב, יד). לפיכך, במקום שניקו את הבית היטב, ומצד הדין מספיק לבדוק בלא דקדוק, יש להניח את הפתיתים במקומות שימצאם בקלות; ובמקומות שלא ניקו היטב - יחביאם יותר. ובכל אופן טוב שמניח הפתיתים ירשום לעצמו היכן הטמינם, כדי שאם הבדוק לא ימצאם, יוכלו להוציאם ולבערם.

אחר הבדיקה יבטל את החמץ שלא מצא ואולי נותר בבית, (כפי שיבואר בהמשך ה, א). ואת החמץ שמצא בבדיקה, ואת החמץ שמתכוון לאכול עד למחרת - ישמור היטב, כדי שלא יתפזר שוב בבית.

מי שקשה לו לבדוק את כל ביתו, יכול לבקש מבני ביתו לסייע לו בבדיקה, ויעמדו לידו בעת הברכה ויענו אמן, ואח"כ יתפזרו בבית לבדוק. ואם בעל הבית אינו יכול לבדוק, יבקש מאחר שיבדוק במקומו, והבודק יברך (שו"ע תלב, ב; מ"ב י).

י - היוצא למדינת הים

אדם הנוסע לחוץ לארץ לפני הפסח, ובתוכניתו לחזור לביתו אחר חג הפסח, אם הוא עוזב את ביתו בתוך שלושים יום הסמוכים לחג הפסח, היינו מחג הפורים ואילך, חייב לבדוק את ביתו מחמץ קודם שיצא מביתו. ואף שבודאי לפני פסח יבטל את חמצו, כבר למדנו שתיקנו חכמים שבנוסף לביטול החמץ צריך גם לבדוק את הבית מחמץ, וכיוון שהוא בתוך שלושים יום הסמוכים לפסח - כבר חלה עליו מצוות בדיקת חמץ, וצריך לבדוק את חמצו לאור הנר בלילה האחרון לשהייתו בביתו. ולא יברך על בדיקה זו מפני שהיא לפני הזמן שתיקנו חכמים לבדוק (כמבואר לעיל ד, ג).

אבל אם הוא נוסע לפני שלושים יום, כלומר לפני חג הפורים, אינו צריך לבדוק את החמץ לפני נסיעתו, ובערב פסח יבטל את כל החמץ שברשותו, ובזה ינצל מאיסור חמץ.

ואם יצא לחוץ לארץ ובכוונתו לחזור לביתו קודם הפסח, תיקנו חכמים שאפילו אם הוא יוצא מביתו בתחילת השנה, חייב לבדוק את ביתו קודם צאתו, שמא תארו תקלה בדרכו ולא יספיק לחזור לבדיקת חמץ (פסחים ו, א, עפ"י הרמב"ם). ואם ימנה שליח שיבדוק עבורו בליל י"ד במקרה שלא יספיק לחזור, אינו

חייב לבדוק קודם צאתו. וכיום שיש אפשרות להתקשר מכל מקום בעולם בטלפון, כל מי שיש לו חברים או קרובים שיוכל להתקשר אליהם ולבקשם שיבדקו עבורו את ביתו, אינו צריך לבדוק את ביתו קודם צאתו לדרכו, שאף אם לא יספיק לחזור קודם זמן בדיקת חמץ, הרי יוכל לבקש מאחד מהם שיבדוק עבורו (עיין בסידור פסח כהלכתו יב, יג).

מי שהיה צריך לבדוק את ביתו ושכח ונסע בלא לבדוק, נחלקו הפוסקים אם חייב לחזור, וכשיש קושי רב לחזור וגם אינו מוצא שליח שיבדוק במקומו, יכול להסתפק בביטול חמץ (באו"ה תלו, א, ד"ה 'זקוק'). ואחר הפסח ישרוף או יאבד את החמץ שביטל, שאם לאחר הפסח יהנה ממנו, יראה בעצמו שהביטול היה מהשפה ולחוץ. וכן הדין בכל מי שביטל את חמצו ולא ביערו, שאחר הפסח אסרוהו חכמים באכילה והנאה (שו"ע תמח, ה).

והטוב ביותר שמי שנסע ושכח לבדוק את ביתו שימכרנו לגוי.

יא - אם מכירת כל הבית במכירת חמץ פוטר מבידיקה

יש משפחות שנוסעות מביתם לכל ימי הפסח, וברצונם להיפטר מניקוי הבית ובדיקת חמץ, והשאלה היא האם על ידי שימכרו את כל החמץ שבבית אכן יפטרו מבדיקת חמץ.

נחלקו בזה הפוסקים: לדעת אבי העזרי ובעל השלחן ערוך חובת הבדיקה חלה על כל יהודי שהיה ברשותו בית בשלושים יום שלפני הפסח, ולכן אפילו מי שמוכר את ביתו לנכרי, אם אין לו

בית אחר שחייב בבדיקה, צריך לקיים את מצוות הבדיקה באותו הבית שעומד למכורו לנכרי. ולדעת הטור חובת הבדיקה חלה על הבית, ולכן מי שאין ברשותו בית בערב פסח פטור מבדיקה, לפיכך המוכר ביתו לגוי אינו צריך לבדוקו (טור שו"ע תלו, ג).⁸

על פי כללי ההלכה, כיוון שמי שמבטל את חמצו חייב בבדיקת חמץ מדברי חכמים בלבד, הרוצה להקל רשאי להסתפק בביטול חמץ. אולם כדי לצאת מהספק ולזכות במצוות הבדיקה, הטוב ביותר הוא שהמתכננים לצאת מביתם לכל הפסח, ימכרו את כל הבית חוץ מחדר אחד, ובליילה שלפני יציאתם יבדקוהו, ובוזה יקיימו מצוות בדיקת חמץ. ועל בדיקה זו לא יברכו משום שרק על בדיקה שבלייל י"ד מברכים.

ויש מדקדקים למכור את שאר הבית לפני ליל י"ד, שאם לא כן יש לחשוש לדעת כמה פוסקים הסוברים שאף שמתכוון למכור את ביתו, כיוון שבעת בדיקת חמץ הבית עדיין ברשותו חייב לבדוק את כולו (מקו"ח וח"א). וכן ראוי לנהוג כשאפשר. אבל כשקשה למצוא דרך למכור את שאר הבית לפני ליל י"ד, אפשר להקל ולסמוך על הפוסקים הסוברים שכיוון שהוא מתכוון

8. נחלקו האחרונים בדעת הרמ"א, מה שכתבתי למעלה הוא כדעת הגר"א (כי כך נוח יותר לבאר ולא מפני שזה הפירוש העיקרי להלכה). ויש אומרים שהטור והרמ"א הקלו רק אם הגוי נכנס לאותו בית לפני הפסח, אבל אם לא נכנס אלא נשארו בבית חפצים של היהודי, אפילו שהבית כבר אינו בשכירותו - חייב לבדוק, כי גם החמץ שם נחשב ברשותו. וכך הכריע המ"ב תלו, לב, שאם נכנס הגוי לביתו פטור מבדיקה. ועיין בשעה"צ לא. לפי זה נראה לכאורה שלכל הדעות אף המוכר ביתו לגוי חייב לבדוק, שהרי החפצים שבבית נשארים בבעלות היהודי, והגוי אינו נכנס בדרך כלל לבית שנמכר במכירת חמץ. אלא שיש לדחות, מפני שהמוכר את ביתו לגוי כדי להיפטר מבדיקת חמץ בודאי מתכוון למכור את כל החמץ שבבית, וממילא הרי זה נחשב שהגוי נכנס לבית, והחמץ אינו ברשותו של היהודי.

למכור את הבית במכירה הכללית שמתבצעת בבוקר יום י"ד, אין צורך שיבדוק את ביתו, שכל תכלית הבדיקה היא כדי שלא יעבור על איסור חמץ בפסח, וכשהבית עומד להמכר לגוי אין יותר חשש שיעבור בו על איסור בל יראה ובל ימצא, ולכן אין צריך לבדוק. ואת עצם מצוות הבדיקה יקיים כאמור בחדר אחד שישאיר מחוץ למכירה (עיין מ"ב תלו, לב).

לגבי כלי האוכל והתנור, יש לנקותם לפני פסח מכל ממשות חמץ, שאם לא כן אחר הפסח יהיה צורך לנקותם כדי שלא לאכול חמץ שעבר עליו הפסח. ולמכור את הכלים לגוי לא כדאי, משום שאחרי הפסח יצטרכו לטובלם במקווה כדין כלים שנקנו מגוי. (ולמכור את החמץ שעליהם ושבלוע בהם הוא דבר תמוה, כמבואר בהמשך ו, ד).

יב - בדיקת חמץ אחר זמנה, ודין השוכר חדר במלון

תיקנו חכמים לבדוק חמץ בליל י"ד בניסן, אך מי שלא בדק בליל י"ד יבדוק ביום י"ד בברכה. ואם לא בדק לפני הפסח יבדוק בפסח בברכה, ואף אם ביטל את החמץ לפני פסח - יבדוק בפסח, כדי לקיים תקנת חכמים וכדי שלא יראה פתאום חמץ בפסח וישכח את האיסור ויאכלנו. ועל כל הבדיקות הללו יברך. ואם עבר הפסח, ונזכר שלא בדק חמץ - יבדוק, כדי שלא להכשל בחמץ שעבר עליו הפסח שאסור מדברי חכמים. אבל על בדיקה זו לא יברך (שו"ע תלה).

השוכר חדר במלון, כיוון שהתחייב בתשלום והחדר הועמד לרשותו ונתנו לו מפתח לפותחו ולנועלו, ורק בהסכמתו מותר לזרים או לעובדי המלון להכנס לחדרו, דינו כשוכר בית. ולכן

מצווה עליו לבדוק את חדרו בליל י"ד בניסן בברכה, ואחר הבדיקה יבטל את כל החמץ שאולי נשאר ברשותו ולא הצליח למוצאו בבדיקה. ואם הגיע למלון באמצע הפסח, ישאל אם בדקו את החדרים מחמץ, ואם רק ניקו אותם כדרך שמנקים תמיד בלא לבדוק מחמץ, יבדוק בעצמו בברכה.

חולה המאושפז בבית חולים יבדוק בליל י"ד את חדרו וארונו, אבל לא יברך על הבדיקה, משום שהחדר אינו עומד לרשותו, ובכל עת יכולים להעבירו לחדר אחר או להכניס לשם חולים נוספים.⁹

בעל בית מלון צריך לבדוק את החמץ בכל חדרי המלון, ואם קשה לו לבדוק בעצמו יכול לשכור שליח. ולגבי אותם החדרים המושכרים לגוי או ליהודי שאינו בודק בליל י"ד, מתעוררת בעיה, מצד אחד הרי השכיר להם את החדר ואין ביכולתו להכריחם לבדוק חמץ כהלכה; ומאידך, אם יצאו באמצע החג יצטרך לבדוק מיד את חדרם ולבער את החמץ שהשאירו, ואולי לא יהיה לו פנאי לזה באותה השעה. והעצה לכך, שימכור לפני פסח את כל חדרי המלון לגוי, והוא ישמש באותם הימים כמתווך בין הגוי שקנה את המלון לשוכרי החדרים.

9. לגבי בית מלון כ"כ בסידור פסח כהלכתו יב, ח. ולעניין בית חולים כ"כ בתורת היולדת מג, א. ועיין בפסקי תשובות תלז, א-ב, שהזכיר עוד מקורות לזה.

יג - בית כנסת, פנימיות ושיבות

בתי הכנסת ובתי המדרש צריכים בדיקה בליל י"ד, מפני שלפעמים אוכלים בהם חמץ. ואף בבתי הכנסת שאין רגילים לאכול, לפעמים נכנסים ילדים קטנים עם מאכלי חמץ (שו"ע תלג, י). ולעניין הברכה, ישנו ספק אם צריך לברך, לכן מוטב שהבודק את בית הכנסת יבדוק תחילה את ביתו, ויברך שם על הבדיקה ויכוון גם על בדיקת בית הכנסת.¹⁰

בחורים או בחורות המתגוררים בפנימיות ומשלמים עבור כך - דינם כשוכרים, ואם ישאר בחדרם חמץ בשיעור כזית יעברו עליו בבל יראה ובל ימצא, ולכן חובה עליהם לבדוק את חדריהם לפני הפסח. ואם הם נשאים שם גם בפסח, יבדקו בליל י"ד בברכה. ואם הם יוצאים מהפנימיה מספר ימים קודם לפסח, יבדקו בלילה האחרון לפני צאתם בלא ברכה.¹¹

10. דעת רוח"פ שיברך הואיל וזו מצווה, וכ"כ במ"ב תלג, מג, עפ"י הגר"ז. אבל בערוה"ש תלג, יב, כתב שאחד הטעמים לבדיקת חמץ הוא כדי שלא לעבור בבל יראה, וביהכ"נ אינו שייך לאדם פרטי, ואם כן גם אם ישאר שם חמץ אף אחד לא יעבור עליו בבל יראה, ולפי טעם זה אין מצווה לבדוק ולכן אין לברך. וכ"כ המהרש"ם ה, מט. מ"מ אם ביהכ"נ או ביהמ"ד שייך לאדם פרטי או לכמה שותפים - לכל הדעות יבדוק בברכה. אלא שאם הבודק מברך בביתו אינו חוזר ומברך בביהכ"נ.

11. החזו"א הורה לבחור ישיבה שגם אם לא יהיה בפסח בחדרו, מוטב שיבדוק בליל י"ד ואז יוכל לברך. והביא דבריו בסידור פסח כהלכתו יב, ט. ויש שפקפקו אם יש לבחור ישיבה דין שוכר, שהרי הנהלת הישיבה יכולה להעבירו מחדר לחדר (ענין פסקי תשובות תלז, ג). אולם נראה שאין רגילים להעביר בחורים מבוגרים מחדרם בלא תאום והסכמה, ובכל שכירות ישנם תנאים שאם עוברים עליהם מותר למשכיר לבטל או לשנות את תנאי השכירות, ולכן יש לבחורים מבוגרים מעמד של שוכרים בחדר.

את שאר החדרים והאולמות שבישיבה צריכים מנהלי הישיבה לדאוג שיבדקו לקראת פסח, או שימכרו את החדרים לגוי ובוזה יפטרו מחובת הבדיקה.

מי שקנה או שכר בית לפני פסח, אף שעדיין לא נכנס לגור בו - חייב לבדוק, שמא נותרו שם מאכלי חמץ, וכיוון שהבית ברשותו יעבור עליהם בבל יראה ובל ימצא. ואם יש לו בית אחר שבו הוא מקיים את מצוות הבדיקה, יכול למכור את הבית החדש לגוי וייפטר מחובת הבדיקה (עיין לעיל ד, יא).

יד - חמץ תחת מפולת ואם צריך לבדוק מחסן

חמץ שנפלו עליו אבנים או אדמה, אם הוא קבור תחת פחות משלושה טפחים (24 ס"מ), כיוון שכלב יכול להריחו ולחטט אחריו ולהוציאו, אין הוא נחשב מבוער וצריכים להוציאו לפני פסח ולבערו.

ואם החמץ נתכסה ביותר משלושה טפחים, הרי הוא מבוער ואין עוברים עליו באיסור בל יראה ובל ימצא, ואין צריכים להוציאו ולבערו, אבל צריכים לבטלו, שמא במשך הפסח יפנו מעט מהאבנים והחמץ כבר לא יהיה מכוסה בשלושה טפחים ויעברו עליו באיסור בל יראה ובל ימצא.¹²

12. כתבתי כדעת רש"י והר"ן ורוה"פ שאם החמץ מכוסה ביותר מג' טפחים הרי הוא מבוער ואין עוברים עליו בבל ימצא. אולם דעת הסמ"ק שכל זמן שמדובר בגל שרגילים לפנותו הרי החמץ נמצא ברשותו ועובר עליו בבל ימצא. ורק אם מבטל את החמץ פטרוהו חכמים מביעור.

וכן חמץ שנפל לתוך בור שבחצרו, אם אין רגילים לירד לתוכו, יבטל את החמץ שנפל שם ואינו צריך להעלותו ולבערו.

לפי זה חמץ שתקוע אחרי ארון קיר, באופן שאי אפשר להוציאו משם בלא לפרק את הארון או לרוקנו ולהזיזו, אין צריך להוציא את החמץ משם ואפשר להסתפק בביטולו (שו"ע הרב תלג, יט). וחמץ שמונח במקום שניתן להוציאו אך יש בכך טורח, אפשר לשפוך עליו אקונומיקה או מי סבון ועל ידי כך לפגום אותו לגמרי עד שאינו נחשב מאכל, שאפילו למאכל כלב אינו ראוי, וממילא אין צריך לבערו.

מחסן שמשליכים בו דברים שאינם שימושיים, או שממלאים אותו בסחורות שונות, ואין מתכוונים לפנותו עד אחר פסח - אין צורך לבדוק אם מונח חמץ תחת חפציו או סחורתו, אלא די לבטל את החמץ שאולי נמצא שם. אבל אם מילאוהו בתוך שלושים יום הסמוכים לפסח, כיוון שכבר חלה החובה להתכוון לפסח - חייבים היו לבדוק לפני שהכניסו בו את החפצים או הסחורה, ואם לא בדקוהו לפני כן, צריכים לבדוק היטב מחמץ בליל י"ד (שו"ע תלו, א). ואם קשה להזיז את כל החפצים או הסחורה שבו כדי לבדוק, אפשר למכור את המחסן לגוי ולהפטר בזה מהחובה לערוך בו בדיקת חמץ.

מה שכתבתי שאם יש שם פחות מג' טפחים צריך להוציא את החמץ, מדובר כשודאי יש שם חמץ, ואפילו במקום שיש סכנת נחשים ועקרבים יקח כלי חפירה ויפנה את הגל ויבער את החמץ. אבל כאשר מסתבר שיש מתחת לגל חתיכת חמץ בשיעור כזית ויותר אך אין בזה ודאות, במקום שיש סכנת נחשים ועקרבים פטרוהו חכמים מבדיקה, ודי בביטול. וכשאין סכנה צריך לבדוק (שו"ע תלג, ח; מ"ב לה). ובכל מקרה שחייב לבדוק יכול להיפטר מהבדיקה על ידי שימכרנו לגוי.